

Kinga Biało

JAKOŚĆ WIĘZI MAŁŻEŃSKIEJ W SYTUACJI DŁUGIEJ ROZŁĄKI

Wprowadzenie

Przed każdym małżeństwem stoi wiele wyzwań, które niosą za sobą zagrożenia dla równowagi, harmonii, a przede wszystkim dla relacji emocjonalnej małżonków. Jednym z takich niebezpieczeństw stających przed współczesną rodziną jest migracja zarobkowa. Polacy niemal zawsze migrowali w poszukiwaniu lepszych standardów życia, co w dużej mierze było spowodowane trudną sytuacją na rodzimym rynku pracy. Zjawisko migracji nasiliło się po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, od kiedy polscy obywatele mogą swobodnie poruszać się po terytorium państw członkowskich w poszukiwaniu legalnej pracy. Migracja zarobkowa jest to wyjazd za granicę członka rodziny na okres krótkotrwały (kilka miesięcy) lub długotrwały (od jednego roku do kilkunastu lat) spowodowany trudną sytuacją ekonomiczną. Konsekwencją takiej decyzji jest m.in. rozłąka z rodziną, zaniedbanie obowiązków wobec drugiego małżonka oraz obowiązków wychowawczych.

Zainteresowanie tą problematyką wynika z kwestii, iż migracja zarobkowa jednego z małżonków jest obecnie powszechnym i masowym zjawiskiem w Polsce, jak i na świecie. Sprzyja nierzadko negatywnym emocjom oraz trudnym do przewidzenia zachowaniom w małżeństwie. Jak pisze Katarzyna Tarka-Rymarz, „decyzje o wyjeździe zarobkowym w poważny sposób wpływają na życie członków rodziny, jej strukturę i trwałość. Cała rodzina ponosi skutki migracji. Migracja wpływa na osłabienie więzi między małżonkiem, który wyjechał, a tym, który pozostał w kraju”¹.

¹ K. Tarka-Rymarz, *Rodzina migracyjna w obszarze działań pracownika socjalnego* [w:] *Problemy i zagrożenia współczesnej rodziny*, red. B. Szluz, Rzeszów 2017, s. 52.

W artykule, na podstawie literatury przedmiotu, przedstawiono definicyjne ujęcia małżeństwa, więzi małżeńskiej oraz migracji. Wskazane zostały przyczyny migracji zarobkowych małżonków, a także wpływ takich wyjazdów na życie rodzinne, zasygnalizowano rolę pracowników socjalnych w zakresie pracy w rodzinach migrantów.

Definicyjne ujęcia małżeństwa i więzi małżeńskich

W przeszłości małżeństwo ustanawiane było zwyczajami panującymi w określonym społeczeństwie, były to m.in. normy społeczne, obyczajowe oraz przekonania i poglądy. Małżeństwo traktowano jako boską instytucję, a związek małżeński jako trwały i nierozzerwalny. W tradycji europejskiej to Kościół katolicki ustalał prawa i obowiązki dla obojga małżonków, takie jak spełnianie powinności małżeńskiej, czyli współżycie seksualne, darzenie się wzajemną miłością oraz pomocą, ale z naciskiem na uległość żony wobec męża. Funkcja, jaką pełniła żona w rodzinie w dawnych czasach, była dosyć ograniczona, kobieta miała niewielki wpływ na istotne decyzje; głową rodziny był mąż, który decydował o sprawach dotyczących żony oraz dzieci².

W ujęciu socjologicznym termin *małżeństwo* jest często analizowany wraz z pojęciem rodziny i trudno jest oddzielić od siebie te dwie kategorie. Tomasz Szlendak przywołuje definicję małżeństwa autorstwa Suzanne Frayser, która pisze, że społeczeństwo akceptuje i nakłania małżonków do współżycia, a także posiadania dzieci. Ważnymi składnikami małżeństwa są legalność związku, pierwszeństwo dostępu seksualnego oraz reprodukcja. Z kwestią reprodukcji w dzisiejszych czasach bywa różnie, gdyż osoby podejmujące decyzję o zawarciu związku małżeńskiego nie zawsze chcą mieć dzieci, a wynika to z ich ambicji, dążenia do osiągnięcia satysfakcji zawodowej, a czasem z braku potrzeby posiadania potomstwa³.

Wyróżnia się kilka typów rodzin ze względu na wariant małżeństwa. Pierwszy znany jest i aprobowany przez większość ludzi na świecie, mowa tutaj o monogamii, małżeństwie zazwyczaj jednego mężczyzny z jedną kobietą. W socjologii przyjęto, że podstawą rodziny jest para o charakterze monogamicznym, zwykle zdolna do reprodukcji. Monogamia łączy się z zasadą wyłączności seksualnej, co oznacza zakaz stosunków seksualnych z innymi osobami. Istnieje ponadto monogamia konsekwentna definiowana jako obowiązek dotrzymania przysięgi małżeńskiej aż do śmierci, która najbardziej jest przestrzegana przez osoby wierzące. Jednak współcześnie często występuje również monogamia seryjna, czyli szukanie co kilka lat nowego partnera oraz posiadanie z nim dzieci.

² I. Janicka, L. Niebrzydowski, *Psychologia małżeństwa. Zafascynowanie partnerem, otwartość, empatia, miłość, seks*, Łódź 1994.

³ T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewaluacja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2010.

W wielu miejscach na świecie istnieje także poligamia. Jest to typ małżeństwa, w którym osoba jednej płci wchodzi w związek małżeński z przynajmniej dwójką osób odmiennej płci. Poligamia dzieli na poligynię i poliandrię. Poligynia to zawieranie małżeństwa przez jednego mężczyznę z wieloma kobietami; jednym z wyjaśnień zawierania takiego związku małżeńskiego jest zaspokajanie męskiej seksualności w różnorodny sposób, ale także wskazuje się przyczyny ekonomiczne, historyczno-rozwojowe oraz demograficzne. Poliandria z kolei jest odwrotnością poligynii, charakteryzuje się tym, że kobieta wychodzi za mąż za wielu mężczyzn, najczęściej braci. Przyczynami pojawienia się poliandrii jest srogość otoczenia, nierówność płci przy narodzinach, rola ekonomiczna przypadająca kobietom oraz fakt zbiorowego dysponowania ziemią przez braci, którzy nie chcą zmarnować majątku, najczęściej w postaci ziemi uprawnej⁴.

Małżeństwo według Zbigniewa Tyszki to zalegalizowany, trwały i emocjonalny związek dwóch osób stworzony w celu wspólnego życia, współpracy dla zadowolenia rodziny, a przede wszystkim dzieci. Autor wymienia i wyróżnia także – jak wspomniany powyżej T. Szlendak – inne formy małżeństwa, poligamiczne oraz monogamiczne. Ponadto wymienia tzw. małżeństwo parzyste będące związkiem jednego mężczyzny z jedną kobietą, które jest łatwo rozerwalne przez fakt, iż mężczyzna formalnie może utrzymywać stosunki seksualne z innymi kobietami. Zdarzają się też niezalegalizowane małżeństwa faktyczne powstające tylko na podstawie prywatnej umowy małżonków. Taki rodzaj małżeństwa można było spotkać w krajach Ameryki Środkowej oraz Południowej⁵.

W Polsce małżeństwo ma istotne znaczenie, jest wartością cenioną społecznie. Pokazały to m.in. badania przeprowadzone w lutym 2019 roku, w których 80% ankietowanych osób odpowiedziało, że jednym z ważniejszych celów w życiu jest osiągnięcie szczęśliwego życia rodzinnego⁶.

Barbara Szacka wyróżniła trzy modele małżeństwa. Pierwszy to model tradycyjny, w którym to mąż zarabia na utrzymanie domu i rodziny, żona natomiast zajmuje się obowiązkami domowymi. Kolejny to model partnerski; w tym modelu małżonkowie mają równe prawa i obowiązki zawodowe oraz domowe. Ostatni nazwany jest modelem mieszanym, co oznacza, że współmałżonkowie pracują zawodowo, lecz to mąż bardziej poświęca się pracy zawodowej, natomiast żona oprócz aktywności zawodowej zajmuje się dziećmi⁷.

Pojęcie małżeństwa ukazane w perspektywie prawa zaznacza, że to prawo nadaje małżeństwu formalną postać oraz zapewnia jego ochronę. Małżeństwo

⁴ Tamże.

⁵ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1974.

⁶ R. Boguszewski, *Badania ilościowe i jakościowe w socjologii. Między separacją epistemologiczną a praktyczną komplementarnością*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2019, nr 4(46), s. 65–80.

⁷ B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2008.

jest bardzo ważne dla społeczeństwa, dzięki niemu łatwiej ustala się pochodzenie dziecka, „kształtuje stosunki rodzinne w szerokim zakresie, a także tworzy grupę rodzinną będącą trwałym elementem struktury społecznej, wobec której państwo prowadzi określoną politykę społeczno-gospodarczą. Małżeństwo spełnia więc doniosłe funkcje nie tylko wobec małżonków oraz ich dzieci, ale i względem społeczeństwa oraz samego państwa”⁸.

Ujęcie cywilne zapisane w Ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy przedstawia prawa i obowiązki małżonków, wyznaczając im drogę od początku związku. Art. 23. mówi, iż „małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”⁹.

Franciszek Adamski definiuje małżeństwo jako instytucję, dzięki której społeczeństwo wyznacza przynależność społeczną i wprowadza do sfery kultury grupy każde dziecko, które przyjdzie na świat. Określa jego więzy pokrewieństwa, powinowactwa, sposoby dziedziczenia własności oraz wyznacza pomoc materialną i pozamaterialną. Ponadto poprzez małżeństwo określa się stosunki seksualne małżonków¹⁰.

Definicja małżeństwa według Tomasza Biernata i Pawła Sobierajskiego sprowadza się do obowiązków oraz praw kobiety i mężczyzny wobec siebie, a także ich dzieci. Instytucja małżeństwa łączy się z rodziną, określając podstawowe cele reprodukcji oraz wychowania dzieci, które nabędą określone wzorce kulturowe i wartości materialne. Inna definicja, jaka została przytoczona przez autorów, zakłada istnienie zatwierdzonego prawnie związku dla zaspokojenia osobistych potrzeb małżonków bez nakazu posiadania potomstwa jako podstawowej istoty bycia. Pod koniec XX wieku pojawiły się debaty nad innym określeniem małżeństwa, którym jest zalegalizowany prawnie związek partnerów oparty na miłości (więzach emocjonalnych), ustanowiony dla spełnienia indywidualnych pragnień¹¹.

Anthony Giddens stosownie definiuje małżeństwo „jako uznany i aprobowany społecznie związek seksualny dwojga dorosłych ludzi. Kiedy dwie osoby pobierają się, zawiązuje się między nimi więź rodzinna; ale związek małżeński oznacza także powiązanie większej liczby członków rodziny. Rodzice, bracia, siostry i inni krewni jednostki stają się członkami rodziny jej współmałżonka”¹².

⁸ T. Smoczyński (red.), „System Prawa Prywatnego”, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 68.

⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964, nr 9, poz. 59).

¹⁰ F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984.

¹¹ T. Biernat, P. Sobierajski, *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny. Raport z badań*, Toruń 2007.

¹² A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004, s. 194.

Współcześnie często spotykane jest tzw. mieszkanie razem bez ślubu, w którym kobieta i mężczyzna tworzą związek na podstawie współżycia seksualnego, wychowywania razem dzieci, lecz bez oficjalnego zawarcia związku małżeńskiego. Zjawisko to staje się coraz bardziej popularne wśród społeczności różnych krajów, lecz wyniki badań wskazują, że wejście w związek małżeński bardziej sprzyja stabilności związku, gdyż para mieszkająca razem bez ślubu jest silniej narażona na rozpad relacji¹³.

Więź natomiast składa się z różnych czynników i zachodzi między poszczególnymi członkami grupy, w tym przypadku między małżonkami. Po pierwsze, należy zwrócić uwagę na początek tworzenia się relacji między dwojgiem ludzi. Zanim dojdzie do zawarcia związku małżeńskiego, następuje wybór potencjalnego partnera, a jest to jedna z najważniejszych decyzji w życiu każdego człowieka. Para lepiej się poznaje, mają miejsce tzw. zaloty, których celem jest sygnalizowanie zainteresowania daną osobą.

Ważnym czynnikiem wpływającym na wybór partnera jest też bliskość przetrzenna, przynależność do tej samej społeczności, wyobrażenie idealnego partnera w sensie fizycznym i intelektualnym czy też szukanie homogamii lub heterogamii¹⁴. Pojęcie homogamii oznacza szukanie partnera o podobnych, a nawet identycznych cechach charakteru, o podobnym poziomie wykształcenia, pochodzeniu kulturowym czy statusie społeczno-ekonomicznym, a w późniejszym czasie prowadzi do zawarcia związku małżeńskiego. Homogamia może wiązać się z endogamią, co oznacza poślubienie osoby, która pochodzi z jednej grupy, np. etnicznej lub plemiennej. Wyróżnia się też egzogamię, czyli zawarcie małżeństwa przez osoby pochodzące z innych grup narodowościowych, lecz o podobnym stopniu społecznym (wykształceniu, profesji, płacy). Istnieje również heterogamia, którą definiuje się jako wybieranie partnera na podstawie przeciwieństw związanych z pochodzeniem, wykształceniem, a także odmienności osobowościowych¹⁵.

Współcześnie większy wpływ na wybór partnera od statusu społecznego czy ekonomicznego ma miłość. Miłość rozumiana jest jako zauroczenie i oczarowanie osobą oraz żywienie do niej szczególnego uczucia wiążącego się z intymnością, przywiązaniem, troską oraz zapewnieniem bezpieczeństwa¹⁶. Bogdan Wojciszke wymienia trzy składniki miłości. Pierwszym jest intymność oznaczająca uczucia i działania, które wywierają wpływ na przywiązanie, a także bliskość i zależność partnerów od siebie. Drugim jest namiętność, która wyraża się w silny i pozytywny sposób emocjonalny. W namiętności przeważa pragnie-

¹³ Tamże.

¹⁴ F. Adamski, dz. cyt.

¹⁵ T. Szlendak, dz. cyt.

¹⁶ I. Janicka, L. Niebrzydowski, dz. cyt.

nie seksualne, wiąże się z uwielbieniem partnera, chęcią bliskości, radością, zachwytem i pożądaniem. Ostatnim składnikiem wymienionym przez autora jest zaangażowanie. „Jest tu rozumiane jako decyzje, myśli, uczucia i działania ukierunkowane na przekształcenie relacji miłosnej w trwały związek oraz na utrzymanie tego związku pomimo występowania różnych przeszkód”¹⁷.

Miłość, inaczej mówiąc, jest postrzegana jako więź emocjonalna, która pojawia się na początku drogi przyszłych małżonków, lecz z czasem dopełniają ją inne czynniki. „Miłość, którą można uważać za dojrzałą na etapie ślubu, byłaby niedojrzała w dziesięć lat później, jeśliby się nie zmieniła. Miłość powinna się zmieniać i rosnąć razem z człowiekiem”¹⁸. Małżeństwo (choć nie każde) razem z upływającym czasem, z każdym rokiem wzmacnia swoją więź małżeńską dzięki dobrym, ale i też złym, chwilom, które niekiedy bardziej umacniają małżonków.

Więź małżeńska, inaczej więź emocjonalna, odnosi się do istnienia między małżonkami przywiązania emocjonalnego, które przejawia się traktowaniem związku jako trwałego, nierozrwalnego i niezastąpionego, a także chęcią spędzania czasu wolnego razem. Istotnym elementem jest komunikowanie się, które rzutuje na cały proces tworzenia się więzi. Pod pojęciem więzi rozumie się wzajemną pomoc małżonków w różnych działaniach, a przy tym darzenie się obustronnym zaufaniem, wspólne rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji, dobro małżonka stawia się ponad własne wartości i traktuje się go jako najlepszego przyjaciela oraz powiernika. Z istnieniem więzi związana jest satysfakcja z bycia w związku, która uwarunkowana jest siłą więzi łączącą małżonków¹⁹; rośnie ona wraz z ich dojrzałością, jednak, aby jej moc i jakość nie opadły z czasem, współmałżonkowie muszą starać się wypracowywać ją każdego dnia²⁰.

Istotnym pojęciem składającym się na definicję więzi małżeńskiej jest komunikacja małżeńska, która tworzy jakość relacji między parą. Właściwie rozumiana komunikacja w małżeństwie to taka, która jest uwarunkowana jasnością przekazu, zrozumieniem rozmówcy, właściwym wyrażaniem swoich myśli oraz uczuć zarówno dobrych, jak i złych, a także umiejętnością wzajemnego słuchania. Komunikacja małżeńska zmienia się w procesie wspólnego życia, co może się odbywać pod wpływem trzech czynników, do których należą rozwojowe procesy wewnętrzne, doświadczenia i jakość w związku oraz wydarzenia życiowe. W rozwojowych procesach wewnętrznych z wiekiem komunikacja staje się szybka, zręczna i osobliwa. Doświadczenia i wartości w związku oraz wydarzenia z życia obej-

¹⁷ B. Wojciszke, *Psychologia miłości. Intymność. Namietność. Zaangażowanie*, Gdańsk 2006, s. 15.

¹⁸ M. Braun-Galkowska, *Psychologia domowa*, Kraków 2018, s. 117.

¹⁹ J. Rostowski, T. Rostowska, *Małżeństwo i miłość. Kontekst psychologiczny i neuropsychologiczny*, Warszawa 2014.

²⁰ J. Szopiński, *Więź rodziców a kreatywność dzieci*, Warszawa 2016.

mują pełnienie ról rodzinnych²¹. Małżeństwa wchodzące w różny etap życia różnią się pod względem komunikacji, gdyż kształtują ją wraz z napotkanymi na swojej drodze przeszkodami.

Teresa Rostowska opisuje komunikację małżeńską jako ważną część małżeństwa, która tworzy między partnerami więź. Osoby w rodzinie są nadawcami i odbiorcami komunikatów. Ważne jest tutaj pozytywne nastawienie, które sprzyja prawidłowej interakcji oraz słuchaniu, którego ważnym elementem jest koncentracja na wypowiedzi małżonka. Pozytywne komunikowanie się prowadzi do wzmacniania wspólnoty, prywatności, nierozzerwalności oraz ułatwia wzajemne poznanie się. Komunikacja interpersonalna pomaga w rozwiązywaniu problemów, zacieśnianiu więzów, a także ma wpływ na satysfakcję z życia. Komunikacja ta nabiera szczególnie ważnego znaczenia w momencie pojawienia się dzieci w rodzinie, gdzie małżonkowie muszą przyjąć role matki i ojca, aby radzić sobie z wychowaniem potomstwa²².

Józef Szopiński przedstawił tworzenie się więzi poprzez kontakt osobowościowy małżonków na poziomach: emocjonalnym, poznawczym oraz działaniowym w sprzężeniu zwrotnym powodującym współodczuwanie, współrozumienie i współdziałanie²³. W sferze współodczuwania, czyli na poziomie emocjonalnym, ważnym elementem jest uczestnictwo, wejście w rolę partnera lub wyobrażenie sobie jego sytuacji w tych dobrych, jak i smutnych chwilach. Takie zachowanie powoduje tworzenie się silnej więzi emocjonalnej między partnerami. Podkreśla się tutaj zdolność do wybaczenia partnerowi, co powoduje odnowienie i ożywienie stosunków. Brak przebaczenia utrudnia funkcjonowanie i rozwiązywanie konfliktów w małżeństwie. Przebaczenie uwalnia małżonków od bezradności, niezadowolienia oraz od poczucia niskiej samooceny. Trzeba pamiętać, że zdolność do przebaczenia nie oznacza słabości²⁴. Na poziomie współodczuwania ważnym czynnikiem jest też empatia i otwartość. Otwartość jest podstawą prawidłowej komunikacji, ale nie oznacza wypowiedzi o negatywnym znaczeniu w kierunku drugiej osoby, lecz okazywanie i umiejętność mówienia o swoich uczuciach. Opiera się na zaufaniu, które z kolei polega na wierności i uczciwości.

Kolejnym istotnym czynnikiem w sferze emocjonalnej jest empatia, która pomaga w zrozumieniu tego, co rozmówca chce przekazać, oraz wczuwaniu się w jego intencje. „Udana komunikacja musi być empatyczna, to oznacza, że trzeba słuchać tego, co drugi mówi, słuchać i starać się zrozumieć. Mieć cierpliwość słuchania i sta-

²¹ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*, Poznań 2006.

²² T. Rostowska, *Małżeństwo, rodzina, praca a jakość życia*, Kraków 2008.

²³ J. Szopiński, dz. cyt.

²⁴ M. Bryk, A. Gała, B. Kamińska i in., *Rozwój więzi i miłości małżeńskiej*, „Kwartalnik Naukowy” 2011, nr 3(7), s. 28–47.

rać się o zrozumienie istoty tego, co ktoś mówi”²⁵. Prawidłowa komunikacja jest wymogiem owocnego życia seksualnego oraz ważnym wyznacznikiem szczęścia małżonków, a także podstawą dobrych relacji między rodzicami a dziećmi²⁶.

Na poziomie poznawczym ważne znaczenie dla więzi ma dążenie do wzajemnej wymiany doświadczeń, spostrzeżeń oraz refleksji. Pomaga w dostrzeganiu i rozwiązywaniu problemów. Czynniki, takie jak akceptacja, słuchanie i rozumienie wzmagają współrozumienie, które pozwala na lepsze poznanie partnera i przewidywanie jego zachowań. Poziom współrozumienia wzrasta wraz z zaspokojeniem podstawowych potrzeb małżonka²⁷. W sytuacji trudnej spowodowanej napotkaną przeszkodą w życiu małżonków, jeden z partnerów rezygnuje emocjonalnie z drugiego lub odchodzi od pełnienia roli małżonka, następuje niezdolność do komunikowania się pary, a w rezultacie może pojawić się obarczanie dziecka kłopotami rodziców. Dlatego we współrozumieniu najważniejsze jest przyjęcie konfliktu jako zadania, które małżonkowie muszą sami rozwiązać²⁸.

Współdziałanie w małżeństwie jest następstwem współodczuwania oraz współrozumienia. Współdziałanie opiera się na trosce o dobro partnera, zaspokajaniu potrzeb jego, jak i dzieci. Istotne znaczenie ma realizowanie celów postawionych sobie przez małżonków, co daje poczucie sensu życia. Codzienna współpraca w wykonywaniu takich samych czynności zbliża małżonków do siebie oraz wzmacnia uczucie i przyjaźń. Kooperacja małżonków eliminuje pojawienie się obojętności, bierności oraz pasywności w związku²⁹. Istnieją trzy typy współdziałania: pierwszy to współdziałanie partnerskie, które cechuje się wspólną odpowiedzialnością za rodzinę, a także podejmowaniem ważnych, jak i mniej ważnych decyzji przez obojga małżonków. Kluczowe znaczenie w tej współpracy ma zaufanie, szacunek oraz tolerancja. Drugi typ współdziałania polega na tym, że jeden z małżonków podejmuje wszelkie ważne decyzje, natomiast współmałżonek tylko się im podporządkowuje. Ten typ współpracy może być udany jedynie pod warunkiem zgody drugiego małżonka. Trzeci typ współdziałania ma miejsce, gdy małżonkowie nie potrafią porozumieć się ze sobą, co powoduje pojawienie się konfliktów oraz walkę o przewagę w związku. Parze towarzyszy tutaj poczucie krzywdy, nieszczęścia i wrogości³⁰.

Komunikacja powinna być procesem towarzyszącym małżonkom przez całe życie. Więź małżeńska podlega stałemu rozwojowi, który wpływa na wspólne i ak-

²⁵ M. Braun-Galkowska, dz. cyt., s. 44.

²⁶ Tamże.

²⁷ M. Bryk, A. Gala, B. Kamińska i.in., dz. cyt., s. 28–47.

²⁸ J. Szopiński, dz. cyt.

²⁹ Tamże.

³⁰ M. Bryk, A. Gala, B. Kamińska i.in., dz. cyt., s. 28–47.

tywne spędzanie czasu oraz na zaufanie, troskę, szacunek i miłość. Prawidłowe komunikowanie się jest podstawą tego procesu. J. Szopiński ma rację, stwierdzając, iż „kształtowania i budowania relacji nigdy nie można zakończyć”³¹.

Pojęcie migracji, przyczyny wyjazdu oraz wpływ migracji na życie rodzinne

W ujęciu literatury przedmiotu migracja (łac. *migratio*) oznacza przesiedlenie. Jest to przestrzenne przemieszczanie się ludności w pewnym obszarze lub poza granicami kraju na okres stały lub czasowy. Migracje w Polsce, jak i na całym świecie, były obecne zawsze i towarzyszą nam współcześnie. Wiązały się m.in. z rozbiorami, powstaniem oraz wojnami. Miały charakter ekonomiczny oraz polityczny³². Ludność polska migrowała w obawie o swoje życie w dosłownym znaczeniu, a także w poszukiwaniu pracy i lepszego standardu życia dla siebie i swoich rodzin. W XXI wieku wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku nasiliły się wyjazdy polskich obywateli za granicę do innych państw członkowskich w poszukiwaniu legalnej pracy i polepszenia standardów życia.

Migracja jest znana w każdej społeczności na świecie. Można ją zdefiniować jako tymczasową lub stałą zmianę miejsca zamieszkania, która dokonywana jest w sferze geograficznej, do tego osoba opuszczająca kraj musi rozstać się z rodziną, bliskimi osobami, do których zalicza się przyjaciół i znajomych. W szerszym zakresie rozstaje się z członkami narodu, a także grup etnicznych³³. Migracja ma charakter dwukierunkowy, czyli imigracyjny, który wiąże się z przybywaniem ludności na dane terytorium kraju, oraz emigracyjny, który oznacza wyjazd ludności z miejsca zamieszkania na określony obszar danego kraju³⁴.

Kolejna definicja migracji „wskazuje, że jest to ruch ludności, a szerzej – przemieszczanie się jednostek i grup ludzi z jednej lokalizacji do kolejnej. Zdarzeniu temu towarzyszy czasowa lub stała zmiana miejsca pobytu”³⁵. Katarzyna Winiecka przywołuje kwestie podjęte przez Agatę Górny i Pawła Kaczmarczyka związane z rozumieniem migracji z punktu widzenia kryteriów, które porządkują to zjawisko społeczne.

³¹ J. Szopiński, dz. cyt.

³² W. Majkowski, *Migracje* [w:] *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa 1999, s. 255–256.

³³ Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.

³⁴ G. Teusz, *Doświadczenia rodziny polskiej na emigracji w Niemczech. Perspektywa biograficzno-narracyjna*, Poznań 2019.

³⁵ K. Winiecka, *Strategia – migracja – adaptacja. Rodziny młodych migrantów polskich w Londynie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Gdańsk 2016, s. 46.

Pierwsze to kryterium przestrzenne wiążące się z przekroczeniem granic administracyjnych. Miejsce zamieszkania jest drugim kryterium; migracja w tym przypadku jest rozumiana jako długookresowa lub półtrwała zmiana obszaru przebywania. Kryterium czasowe obejmuje migracje jako ruchliwość określoną czasem. Dzięki temu można odróżnić migrantów od turystów. W ostatnim kryterium, jakim jest aktywność, duże znaczenie mają przyczyny migracji związane z aktywnością danej osoby³⁶.

Przedstawiciele nauk społecznych definiują migracje na różne sposoby. Wśród istniejących podejść można wyróżnić kilka rodzajów analiz migracji. Po pierwsze migracja jest traktowana jako element zmian demograficznych na poziomie ilościowym i strukturalnym. Następnie migracje uważa się za społeczno-ekonomiczną adaptację osób do zmian zachodzących w sferze egzystencjalnej lub za przejaw przemysłanych działań jednostki, których planem jest osiągnięcie lepszego standardu życia³⁷. Termin *migracja* zdaje się być jednoznaczny, obejmuje wszystkie odmiany i kierunki ruchów ludności związanych z długą lub okresową zmianą miejsca zamieszkania. W socjologii najprościej sformułowaną definicją migracji jest definicja następująca: „ruch ludnościowy z jednego miejsca na drugie, który powoduje zmiany w strukturze społecznej środowiska, z którego ludzie wychodzą oraz środowiska, do którego napływają, oraz który przenosi wartości kulturalne z jednego siedliska do drugiego”³⁸.

Zjawisko migracji jest nierozzerwalne z procesem globalizacji gospodarki światowej. Wyróżnia się wiele typów migracji, które dzielą się pod względem różnych kryteriów, lecz znacząca jest migracja zarobkowa, która ma wymiar ekonomiczny i zarazem jest jedną z przyczyn migracji. Migracje zarobkowe dzieli się ze względu na okres trwania wyjazdu: w migracji krótkotrwałej czas pobytu poza granicami kraju pochodzenia określa się do kilku miesięcy, natomiast w migracji długotrwałej czas przebywania w innym państwie wynosi od roku do kilku lat³⁹.

Istotnym ekonomicznym czynnikiem wypychającym obywateli z Polski są niskie kwalifikacje osób poszukujących zatrudnienia, a w przeszłości także bezrobocie. Człowiek przemieszcza się z miejsca zamieszkania na obszary innych państw w poszukiwaniu lepszych zarobków i nabycia doświadczeń, aby zapewnić godne życie sobie i rodzinie. Migranci zarobkowi wyjeżdżają z ojczyzny do państw bogatszych, gdzie mają większą możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy⁴⁰, lecz

³⁶ Tamże.

³⁷ D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków 2010.

³⁸ D. Jurczak, *Nielegalna migracja cudzoziemców na pograniczu polsko-niemieckim 1996–2000 (studium socjologiczne)*, Olsztyn 2009, s. 43.

³⁹ Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracje...*

⁴⁰ J. Olszowy, *Wybrane aspekty migracji zarobkowych i ich wpływ na rynek pracy*, „Czasopismo Naukowe RSK” 2016, nr 2(18), s. 6–11.

nie zawsze zgodnej z oczekiwaniami jednostki. Charakterystyczną cechą migracji zarobkowej jest podejmowanie przez emigranta pracy o charakterze ciężkim i niesprzyjającym zdrowiu oraz o słabym prestiżu, której nie chcą wykonywać obywatele danego kraju⁴¹.

Za kolejną przyczynę wyjazdów uważa się migracje pozaekonomiczne, które nie są nastawione (głównie) na korzyści pieniężne. Podstawowymi ich celami są głęboko rozumiana zmiana na przestrzeni życia społecznego, zwiększenie kapitału społecznego oraz poprawa standardu życia. Do tego zjawiska można zaliczyć migracje na tle edukacyjnym, których dążeniem jest uzyskanie doświadczenia i kwalifikacji zawodowych oraz nauka języka⁴².

Włączenie Polski do Unii Europejskiej stało się istotną przyczyną wyjazdów za granicę jednego z małżonków. Nastąpił swobodny przepływ osób do państw członkowskich, który jest podstawowym prawem przysługującym obywatelom Unii Europejskiej. Dzięki temu polscy obywatele dostali możliwość wyjazdu i znalezienia legalnej pracy, co jest największym plusem zaistniałej sytuacji. Ponadto osoba fizyczna zyskała inne ważne prawa, które sprzyjają wyjazdom, a mianowicie: żaden obywatel UE nie może być dyskryminowany w danym państwie członkowskim, dotyczy to płacy, korzyści socjalnych, ulg podatkowych, a także dostępu do szkolnictwa zawodowego⁴³.

Migracja rozumiana jest też w sposób negatywny w sytuacji, gdy odbija się na zdrowiu psychicznym migranta. Jest to skomplikowany proces zmiany swojego życia na poziomie terytorialnym, rodzinnym i środowiskowym. Emigranci narażeni są na trudny i długi proces adaptacji w nowym otoczeniu. Przymuszeni są do zapoznania się z panującymi zasadami, tradycjami i obyczajami nowego państwa⁴⁴. Równie znacząco narażone zostają rodziny migrantów pozostające w ojczyźnie. Rodzina staje się wtedy tak zwaną rodziną niepełną, co oznacza czasową nieobecność jednego z małżonków z powodu zarobkowego pobytu za granicą⁴⁵. W zaistniałej sytuacji osoba pozostająca w kraju przejmuje obowiązki nieobecnego małżonka, co często może prowadzić do napięcia, stresu i zmęczenia, a przede wszystkim rozluźnienia się więzi małżeńskiej⁴⁶.

⁴¹ Z. Jacukowicz, *Popyt na pracę w warunkach globalizacji* [w:] *Rynek pracy w Polsce na progu XXI wieku. Aspekty makroekonomiczne i regionalne*, red. R. Horodeński, C. Sadowska-Snarska, Warszawa–Białystok 2003, s. 95.

⁴² Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracje...*

⁴³ M. Duszczyk, *Polityka imigracyjna Unii Europejskiej oraz swobodny przepływ pracowników – ewolucja i teraźniejszość*, Warszawa 2011.

⁴⁴ J. Olszowy, *Wybrane aspekty migracji...*, s. 6–11.

⁴⁵ T.E. Olearczyk, *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny*, Kraków 2008.

⁴⁶ A. Nowakowska, *Wpływ migracji zarobkowej na jakość życia rodzinnego* [w:] *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. T. Rostowska, Warszawa 2009, s. 101–113.

W środowisku dziecka brak obecności jednego rodzica powoduje różne niekorzystne stany emocjonalne i zachowania. Dziecko pozostawione w kraju może odczuwać brak bezpieczeństwa i miłości, co może powodować negatywne zachowania związane z nauką oraz panowaniem nad emocjami.

Migracja ma ogromny wpływ na życie rodzinne, przyczyniając się bardzo często do powstawania konfliktów. Rozłąka z partnerem wpływa negatywnie na kilka aspektów. Pierwszy z nich to aspekt fizyczny, gdzie brakuje bliskości drugiego małżonka, a to w konsekwencji może dawać początek zdradom, romansom lub prowadzeniu podwójnego życia. Dotyczy to zarówno osoby migrującej, jak i osoby, która pozostała w kraju. Może przyczynić się to do osłabienia lub rozpadu związku małżeńskiego⁴⁷. Długie rozstanie może też prowadzić do spadku zainteresowania małżonkiem, braku dbałości o siebie nawzajem oraz braku okazywania sobie uczuć, co w rezultacie daje obniżenie jakości więzi małżeńskiej. Kolejny, to sfera psychologiczna, w której problemem jest pojawiająca się tęsknota oraz poczucie osamotnienia towarzyszące obojgu partnerom. W niektórych przypadkach może objawiać się to lękiem, poczuciem wyobcowania, bezradnością, przygnębieniem, a także może prowadzić do powstawania stanów depresyjnych. Ostatni, to aspekt socjologiczny skupiający się na osamotnieniu społecznym. Chodzi o brak towarzystwa, komunikacji interpersonalnej z rodziną i przyjaciółmi, a także ze znanym otoczeniem i kulturą. Pojawia się również zmiana pełnionych ról w rodzinie, skutkuje to niezdolnością do wykonywania podstawowych zadań rodzinnych. Często pod nieobecność ojca jego rolę przejmuje najstarsze dziecko⁴⁸.

Ofiarami migracji są nie tylko małżonkowie, ale przede wszystkim dzieci wychowujące się w takich rodzinach, które są nazywane niekiedy „eurosierotami”. Eurosieroctwo definiuje się jako pozostawienie małoletnich dzieci pod opieką jednego rodzica, gdy drugi przebywa poza granicami państwa lub gdy oboje przebywają za granicą w celach zarobkowych, pozostawiając dziecko pod opieką dalszej rodziny⁴⁹. Choć może się wydawać, że dziecko rozumie zaistniałą sytuację, to nie znaczy to, że potrafi się z nią uporać, co wyzwala w nim negatywne emocje. Dzieci wychowujące się w rodzinach niepełnych często mają problemy z nauką i koncentracją, trudno im nawiązywać i utrzymywać relacje interpersonalne z rówieśnikami. Pojawia się kwestia agresji oraz wybuchów emocjonalnych, ponadto odbija się to na relacjach z rodzicami, co rodzi nieporozumienia między nimi. Dzieci mają zaburzoną wizję rodziny oraz pełnionych ról podczas nieobecności rodzica, a to w przyszłości może powodować trudności w funkcjonowaniu ich

⁴⁷ D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość...*

⁴⁸ A. Nowakowska, dz. cyt., s. 101–113.

⁴⁹ I. Kiełtyk-Zaborowska, *Funkcjonowanie rodziny w obliczu zjawiska eurosieroctwa* [w:] *Problemy i zagrożenia współczesnej rodziny*, red. B. Szluz, Rzeszów 2017, s. 33–42.

własnych rodzin prokreacyjnych⁵⁰. Skrajnie groźnymi konsekwencjami funkcjonowania rodzin tymczasowo niepełnych jest wstąpienie dziecka na drogę przestępczą, czego przyczyną może być brak sprawowania nad nim opieki jednego z rodziców⁵¹.

Zakończenie

Rodzinę uznaje się za jedną z najistotniejszych instytucji społecznych, którą należy wspierać w przypadku pojawiających się problemów. Ważną rolę w rodzinach migracyjnych odgrywa pracownik socjalny, który ze względu na swoją wiedzę i doświadczenie udziela pomocy. Jest zobowiązany do właściwej analizy i diagnozy sytuacji oraz do pomocy materialnej, aby zaspokoić podstawowe potrzeby rodziny. Ponadto istotne jest objęcie rodziny pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz terapeutyczną, jeśli jest to konieczne. Pracownik socjalny powinien nawiązać z rodziną dobre relacje, które pomogą w zdobyciu zaufania oraz stworzeniu miłej atmosfery w celu osiągnięcia lepszych rezultatów w rozwiązywaniu problemu⁵². Wszystkie te działania są obowiązkiem pracownika socjalnego, które regulowane są przepisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593). Zgodnie z nimi rodzina, która ma trudności w prawidłowym funkcjonowaniu, może otrzymać wsparcie w formie pracy socjalnej, poradnictwa rodzinnego, czyli pomocy specjalisty przygotowanego do pracy z rodziną w środowisku lokalnym, oraz terapii rodzinnej rozumianej jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne dążące do poprawy funkcjonowania rodziny. Ponadto system pomocy społecznej udziela pomocy poprzez zapewnienie dzieciom opieki i wychowania poza rodziną. Pomoc rodzinom migracyjnym i ich dzieciom należy także do obowiązków szkoły, gdyż dzieci w takich sytuacjach mogą zaniedbywać obowiązki szkolne. Nauczyciel poprzez obserwację i doświadczenie może szybciej zauważyć problem i od razu zareagować⁵³.

Inną pomocą, jakiej udziela się rodzinom migracyjnym, jest zabezpieczenie społeczne, powstałe z inicjatywy rządowej. Daje to prawa do świadczeń ubezpieczonym i ich rodzinom, którzy korzystają z możliwości swobodnego przemiesz-

⁵⁰ A. Nowakowska, dz. cyt., s. 101–113.

⁵¹ Z. Kawczyńska-Butrym, M. Kruk, *Wsparcie społeczne dla rodzin migracyjnych w Polsce* [w:] *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*, red. I. Taranowicz, S. Grotowska, Wrocław 2015, s. 205–216.

⁵² K. Tarka-Rymarz, dz. cyt., s. 50–62.

⁵³ L. Pawelec, *Instytucjonalne rozwiązywanie problemu dziecka z syndromem eurosieroctwa*, „Pedagogika Rodziny” 2015, nr 5(3), s. 93–104.

czania się po krajach UE. W świadczeniach objętych koordynacją znalazły się świadczenia: w razie choroby, inwalidztwa, macierzyństwa, dla członków rodziny zmarłego żywiciela, zasiłki pogrzebowe oraz dla bezrobotnych. Dzięki przyjątej koordynacji zabezpieczenia społecznego nie powoduje to utraty świadczeń, gdy członek rodziny przebywa za granicą kraju⁵⁴.

Wyjazd za granicę nie musi oddziaływać wyłącznie ujemnie na relacje rodzinne. Dariusz Niedźwiedzki zauważa kilka pozytywnych jego aspektów. Pierwszym i podstawowym korzystnym skutkiem wyjazdu za granicę jest poprawa sytuacji materialnej rodziny, polepszenie jej standardu życia oraz zwiększenie środków finansowych na edukację dzieci. Kolejny to zwiększona samodzielność małżonków w pełnieniu codziennych obowiązków, które dotychczas pełnił partner. Zaangażowanie dziecka do pewnego stopnia w wykonywanie czynności domowych w przyszłości może pozytywnie wpłynąć na pełnione role w jego dorosłym życiu. Innym pozytywnym skutkiem migracji według autora jest uświadomienie sobie podczas rozłąki, jak głębokie uczucia łączą małżonków, jak silna jest między nimi więź emocjonalna oraz jak wiele znaczy dla nich rodzina jako wspólnota⁵⁵.

Bibliografia

- Adamski F., *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984.
- Biernat T., Sobierajski P., *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny. Raport z badań*, Toruń 2007.
- Boguszewski R., *Badania ilościowe i jakościowe w socjologii. Między separacją epistemologiczną a praktyczną komplementarnością*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2019, nr 4(46), s. 65–80.
- Boguszewski R., *Rodzina – jej znaczenie i rozumienie*, „Komunikat z Badań” 2019, nr 22, s. 1–9.
- Braun-Galkowska M., *Psychologia domowa*, Kraków 2018.
- Bryk M., Gala A., Kamińska B., Plasota M., Sęk E., *Rozwój więzi i miłości małżeńskiej*, „Kwartalnik Naukowy” 2011, nr 3(7), s. 28–47.
- Duszczyk M., *Polityka imigracyjna Unii Europejskiej oraz swobodny przepływ pracowników – ewolucja i teraźniejszość*, Warszawa 2011.
- Giddens A., *Socjologia*, Warszawa 2004.
- Harwas-Napierała B., *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*, Poznań 2006.
- Jacukowicz Z., *Popyt na pracę w warunkach globalizacji [w:] Rynek pracy w Polsce na progu XXI wieku. Aspekty makroekonomiczne i regionalne*, red. R. Horodeński, C. Sadowska-Snarska, Warszawa–Białystok 2003.
- Janicka I., Niebrzydowski L., *Psychologia małżeństwa. Zafascynowanie partnerem, otwartość, empatia, miłość, seks*, Łódź 1994.
- Jurczak D., *Nielegalna migracja cudzoziemców na pograniczu polsko-niemieckim 1996–2000 (studium socjologiczne)*, Olsztyn 2009.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.

⁵⁴ Z. Kawczyńska-Butrym, M. Kruk, dz. cyt., s. 205–216.

⁵⁵ D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość...*

- Kawczyńska-Butrym Z., Kruk M., *Wsparcie społeczne dla rodzin migracyjnych w Polsce* [w:] *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*, red. I. Taranowicz, S. Grotowska, Wrocław 2015, s. 205–216.
- Kiełtyk-Zaborowska I., *Funkcjonowanie rodziny w obliczu zjawiska eurosieroctwa* [w:] *Problemy i zagrożenia współczesnej rodziny*, red. B. Szluz, Rzeszów 2017, s. 33–42.
- Majkowski W., *Migracje* [w:] *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa 1999, s. 255–256.
- Niedźwiedzki D., *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków 2010.
- Nowakowska A., *Wpływ migracji zarobkowej na jakość życia rodzinnego* [w:] *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. T. Rostowska, Warszawa 2009, s. 101–113.
- Olearczyk T.E., *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny*, Kraków 2008.
- Olśzowy J., *Wybrane aspekty migracji zarobkowych i ich wpływ na rynek pracy*, „Czasopismo Naukowe RSK” 2016, nr 2(18), s. 6–11.
- Pawelec L., *Instytucjonalne rozwiązywanie problemu dziecka z syndromem eurosieroctwa*, „Pedagogika Rodziny” 2015, nr 5(3), s. 93–104.
- Rostowska T., *Małżeństwo, rodzina, praca a jakość życia*, Kraków 2008.
- Rostowski J., Rostowska T., *Małżeństwo i miłość. Kontekst psychologiczny i neuropsychologiczny*, Warszawa 2014.
- Smoczyński T. (red.), „System Prawa Prywatnego”, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009.
- Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2008.
- Szlendak T., *Socjologia rodziny. Ewaluacja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2010.
- Szopiński J., *Więź rodziców a kreatywność dzieci*, Warszawa 2016.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964, nr 9, poz. 59).
- Tarka-Rymarz K., *Rodzina migracyjna w obszarze działań pracownika socjalnego* [w:] *Problemy i zagrożenia współczesnej rodziny*, red. B. Szluz, Rzeszów 2017, s. 50–62.
- Teusz G., *Doświadczenia rodziny polskiej na emigracji w Niemczech. Perspektywa biograficzno-narracyjna*, Poznań 2019.
- Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, Warszawa 1974.
- Winiecka K., *Strategia – migracja – adaptacja. Rodziny młodych migrantów polskich w Londynie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Gdańsk 2016.
- Wojciszke B., *Psychologia miłości. Intymność. Namiętność. Zaangażowanie*, Gdańsk 2006.

THE QUALITY OF THE MARRIAGE RELATIONSHIP IN A SITUATION OF LONG SEPARATION

Abstract

Families have to tackle various problems, one of them is migration one of the spouses to earn more money. In this situation, family have to deal with a loneliness, missing and fear. Migration can cause weakening of marriage bond, what more families duty are changing. The most negative consequences of making that decision, bear children. Children badly deal with it. This article focuses on definition of marriage, marriage bond, migration and reasons why families take decision of migration. The most important of this text is present effects of migration in all family members and what kind of help can get from the state.

Keywords: marriage, marriage bond, migration, reasons for migration, support

JAKOŚĆ WIĘZI MAŁŻEŃSKIEJ W SYTUACJI DŁUGIEJ ROZŁĄKI

Streszczenie

Rodziny mierzą się z wieloma problemami, obecnie coraz częstszym jest wyjazd jednego małżonka za granicę w celach zarobkowych. W sytuacji migracji rodzina zmaga się z osamotnieniem, tęsknotą oraz lękiem. Wyjazd może spowodować osłabienie więzi małżeńskiej, do tego pojawia się zmiana w funkcjonowaniu rodziny. Największe konsekwencje takiej decyzji ponoszą dzieci, które źle znoszą całą sytuację. Artykuł ma na celu wyjaśnienie, czym jest małżeństwo, więź małżeńska oraz migracja, a także jakie są przyczyny podejmowania takich decyzji przez rodziny. Kluczowe jest przedstawienie skutków migracji dla wszystkich członków rodziny oraz pomocy, jaką rodzina może otrzymać od państwa.

Słowa kluczowe: małżeństwo, więź małżeńska, migracja, przyczyny migracji, wsparcie